

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ СИРИТ В УКРАЇНІ

Нагорна Анастасія

Однією з серйозних проблем перехідного етапу розвитку суспільства є проблема дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, що потребує розробки й впровадження нових нормативно-правових засад, що дозволяють вдосконалювати процес соціальної адаптації для забезпечення рівних можливостей сиріт з іншими групами населення. В науковій літературі дослідженню імплементації закордонного досвіду роботи з вразливими категоріями дітей присвячені роботи (О. Миколук, О. Мордань, І. Ярмолинської, Т. Спіріної).

Метою статті є нормативно-правове забезпечення соціального захисту дітей-сиріт в Україні.

Згідно з Законом України «Про охорону дитинства», діти, які позбавлені батьківського піклування, це «...діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами внутрішніх справ, пов'язаним з ухиленням від сплати аліментів та відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовились батьки, та безпритульні діти...» [1].

Соціальний захист дітей повинен являти собою завершену систему, що спирається на сформовану нормативно-правову базу, організаційну структуру, що працює з різними групами населення (різними віковими групами дітей та підлітків), із сім'єю, вчителями, з особами, які взаємодіють з дітьми.

У законодавстві загалом сформована правова основа державної підтримки дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, включаючи питання здійснення опіки та піклування. Конституція України проголошує один із основоположних

принципів діяльності сучасної демократичної держави, згідно з якою створення умов, що забезпечують гідне життя та вільний розвиток людини, не є суто особистою справою самої людини та її батьків, а зводиться до рангу загальнодержавної політики. Саме успіхи у соціальній політиці є показником плідної та багатогранної діяльності держави. За ними можна судити про те, якою мірою держава виконує свій конституційний обов'язок дотримуватись і захищати права та свободи людини та громадянина [3].

Захист державою материнства та дитинства, сім'ї як конституційний принцип підтверджується Конституцією України (ст. 52) та відповідає міжнародним правовим актам ООН [3] з прав людини, що свідчить про те значення, яке надається в сучасному соціальному суспільстві сім'ї та дітям.

Соціальна підтримка дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, включаючи питання здійснення опіки та піклування, носить комплексний соціально-економічний характер і здійснюється шляхом вжиття різноманітних державних заходів з охорони інтересів дітей-сиріт та дітей, що залишилися без піклування батьків, включаючи питання зміцнення сім'ї, її соціальної усиновлення (удочеріння), опіки та піклування над дітьми, а також заохочення прийомних сімей. І хоча засоби та способи такого захисту останніми роками постійно розширювалися, необхідне їхнє подальше вдосконалення. Таким найважливішим договором у галузі охорони та захисту сім'ї та дитинства є Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року [2]. Вона займає домінуюче становище серед правових норм, покликаних захистити дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, норми сімейного законодавства, спрямовані на визначення форм виховання дітей, які залишилися без піклування батьків, встановлення заходів соціальної підтримки таких дітей, а також усіяку охорону інтересів дитини.

У Конвенції ООН про права дитини йдеться: Визнання дитини як особистості: Конвенція підкреслює, що кожна людина віком до 18 років є дитиною і має повний спектр прав людини.

Найкращі інтереси дитини: усі дії, що стосуються дітей, повинні

першочергово враховувати найкращі інтереси дитини.

Право на життя, виживання та розвиток: держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати виживання та здоровий розвиток дітей.

Право на ім'я та громадянство: кожна дитина має право на ім'я з моменту народження та на набуття громадянства.

Право знати своїх батьків та отримувати їхнє піклування: дитина має право знати своїх батьків і право на їхнє піклування, за винятком випадків, коли це суперечить її найкращим інтересам.

Право на збереження своєї індивідуальності: це включає право на національну належність, ім'я та сімейні зв'язки.

Право на свободу думки, совісті та релігії: ці права можуть підлягати обмеженням, встановленим законом, але лише в межах, необхідних для захисту прав і свобод інших осіб, національної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я чи моралі.

Право на свободу вираження поглядів: дитина має право вільно висловлювати свої погляди з усіх питань, що її стосуються, причому поглядам дитини приділяється належна увага відповідно до її віку та зрілості.

Право на асоціацію та свободу мирних зібрань: ці права також можуть підлягати обмеженням, встановленим законом, у певних випадках.

Право на захист від усіх форм насильства, жорстокого поводження та експлуатації: держави зобов'язуються вживати всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних та освітніх заходів для захисту дітей.

Право на освіту: початкова освіта має бути обов'язковою та безплатною для всіх дітей.

Право на найвищий досяжний рівень здоров'я та медичне обслуговування: Держави повинні вживати заходів для забезпечення доступу дітей до медичних послуг.

Право на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх та розважальних заходах, що відповідають їхньому віку, а також вільно брати участь у культурному житті та займатися мистецтвом.

Права дітей, які перебувають у конфлікті з законом: конвенція встановлює особливі гарантії для дітей, які обвинувачуються у скоєнні злочинів.

Особливий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Держави зобов'язуються забезпечувати таким дітям особливий захист і піклування.

Права дітей з інвалідністю: діти з інвалідністю мають право на особливий догляд, освіту та підготовку, що сприяють їхній повній соціальній інтеграції.

Конвенція ООН про права дитини є важливим міжнародним документом, який встановлює стандарти поведінки з дітьми та зобов'язує держави учасниці вживати заходів для забезпечення їхніх прав.

У Сімейному кодексі України [6] приділяється особлива увага правам та інтересам дітей. Здійсненню опіки та піклування присвячена (ст. 243) Сімейного кодексу України. Опікун уповноважений державою в установленому законом порядку захищати права, інтереси недієздатних чи не повністю дієздатних громадян, у тому числі неповнолітніх, які залишилися без піклування батьків. Від його волі залежить, залучати чи ні батька до вирішення питань, пов'язаних з вихованням та освітою підопічної дитини. Він є в подібній ситуації єдиним законним представником дитини і виступає в цій якості у відносинах з будь-якими фізичними, юридичними особами, зокрема, з навчальними, медичними установами, установами соціального захисту населення в суді.

На підставі закону «Про охорону дитинства» діти-сироти віднесені до групи дітей, які перебувають у тяжкій життєвій ситуації. У законі викладено таке [5]. Діти, які перебувають у важкій життєвій ситуації, мають право на особливу турботу та захист з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування. Захист прав дітей, що перебувають у важкій життєвій ситуації, здійснюється органами державної влади, органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства. Такий захист має забезпечувати виживання та розвиток дітей.

З метою захисту прав дітей, які перебувають у скрутній життєвій ситуації,

створюються відповідні соціальні служби для дітей, які за дорученням компетентного органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування або на підставі рішення суду відповідно до державних мінімальних соціальних стандартів основних показників якості життя дітей розробляють індивідуальну програму реабілітації. Зазначена програма включає оцінку (експертизу) стану дитини, в тому числі проведену установами охорони здоров'я оцінку стану здоров'я дитини, психологічні та інші антикризові заходи, а також довгострокові заходи щодо соціальної реабілітації дитини, які здійснюються соціальною службою самостійно або спільно з освітніми установами.

Провідну роль у сфері регулювання питань соціальної підтримки дітей-сиріт, дітей, що залишилися без піклування батьків, та дітей з інвалідністю займає Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»[4]. У законі досить чітко визначається структура системи установ для дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків та зміст їхньої діяльності Законом передбачено додаткові гарантії прав на майно та житлове [4]. Як одна з основних проблем у сфері дитинства вказана низька ефективність профілактичної роботи з неблагополучними сім'ями та дітьми, поширеність практики позбавлення батьківських прав та соціального сирітства.

Таким чином, як одне з основних завдань визначається «забезпечення профілактики сімейного неблагополуччя, що базується на його ранньому виявленні, індивідуалізованій адекватній допомозі сім'ї, яка перебуває у важкій життєвій ситуації, що надається на міжвідомчій основі, пріоритеті виховання дитини у рідній сім'ї.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону дитинства». ВВР, 2001. № 30.142 с.
2. Конвенція ООН про права дитини. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
3. Конституція України, 1996. 80 с. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»: Закон України від 12.01.2006 р. № 3334-IV URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3334-15>
5. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002р. №2947- III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.